

**ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КОНСТИТУЦІЇ СРСР 1936 Р.
ТА КОНСТИТУЦІЇ ПНР 1952 Р.****COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF THE USSR CONSTITUTION OF 1936
AND THE CONSTITUTION OF POLAND OF 1952****Патлачук В.Н., к.ю.н.,
доцент кафедри теорії, історії права і держави
та конституційного права,***Національний університет державної фіскальної служби України,*

У статті проведено порівняльно-правовий аналіз Конституції СРСР 1936 р. та конституції ПНР 1952 р. Показано, що підготовка нової Конституції СРСР створювалася на основі рішення ЦК ВКП(б) з урахуванням глибоких змін, що відбулися в країні за останні роки. До їх числа відносилися: зміни соціального складу населення, ліквідація приватного сектора в промисловості і сільському господарстві, а також в сфері національно-державного будівництва. Влітку 1936 р. в радянських газетах було опубліковано для всенародного обговорення проект нової Конституції СРСР, а 5 грудня 1936 р. VIII Надзвичайний З'їзд Рад прийняв новий Основний закон держави. Показано, що у лютому 1949 р. Секретаріат Польської об'єднаної робітничої партії (ПОРТ) створив комітет для підготовки проекту нової Конституції, а 2 липня 1952 р. текст документу був затверджений рішенням Сейму та почав діяти.

З метою проведення порівняльного аналізу проведено розгляд внутрішніх та зовнішніх причин прийняття двох конституційних актів.

Доведено, що зміст польської Конституції практично повністю копіював положення сталінської Конституції 1936 р. Ця обставина доводиться однаковою порядком розташування розділів, схемою їх побудовою, співпадінням змісту обох актів. Обидві конституції затвердили панування комуністичної партії в країнах, надання їй особливого статусу та можливості керувати усіма сферами суспільно-політичного життя країн.

Проведення порівняння кількісних характеристик двох актів показало, що кількість знаків в Конституції СРСР перевищує на 15,9% аналогічний показник Конституції ПНР. При чому в обох Конституціях найбільша увага була приділена питанням основних прав та обов'язків громадян, вищим органам державної влади та політичному устрою.

Показано, що обидві конституції ґрунтувалися на подвійних стандартах, у вигляді декларативного, який закріплював права, свободи та інші демократичні засади функціонування суспільства та реального, в рамках якого проходив процес формування партійної номенклатури, проводилися порушення прав та свобод людей у вигляді арештів, заборон та обмеження діяльності будь-яких партій, окрім комуністичної, релігійних та громадських організацій.

Ключові слова: Конституція, СРСР, Польща, закон, кількісні показники, аналіз, державне управління.

The article analyzes the comparative legal analysis of the USSR Constitution of 1936 and the Constitution of Poland of 1952. It is shown that the preparation of the new Constitution of the USSR was based on the decision of the Central Committee of the CPSU (b) taking into account the profound changes in recent years. These included: changes in the social composition of the population, the elimination of the private sector in industry and agriculture, as well as in the field of nation-building. In the summer of 1936, the draft of the new Constitution of the USSR was published in Soviet newspapers for public discussion, and on December 5, 1936, the VIII Extraordinary Congress of Soviets adopted a new Basic Law of the state. It is shown that in February 1949 the Secretariat of the Polish United Workers' Party (PORT) established a committee to prepare a draft of the new Constitution, and on July 2, 1952 the text of the document was approved by a decision of the Sejm and came into force. The internal and external reasons for the adoption of the two constitutional acts are considered in a comparative analysis.

It is proved that the content of the Polish Constitution almost completely copied the provisions of the Stalinist Constitution of 1936.

Both constitutions affirmed the dominance of the Communist Party in the countries, giving it a special status and the ability to govern all spheres of socio-political life. A comparison of the quantitative characteristics of the two acts showed that the number of signs in the USSR Constitution exceeds 15.9% is similar to the Constitution of Poland. In both Constitutions, the greatest attention was paid to the fundamental rights and responsibilities of citizens, higher state authorities and the political system.

It is shown that both constitutions were based on double standards, in the form of declarative, enshrining rights, freedoms and other democratic principles of the functioning of society and the real, within which the party nomenclature was formed, human rights and freedoms were violated in the form of arrests, bans and restrictions on the activities of any party except communist, religious and public organizations.

Key words: Constitution, USSR, Poland, law, quantitative indicators, analysis, governance.

Актуальність теми дослідження пов'язана з тим, що проблема конституціоналізму являється однією з основних та найбільш важливих в юридичній науці. На сьогодні Україна знаходиться в стані глибокої політичної, економічної, соціальної кризи, що вимагає з'ясувати сутність сучасних концепцій конституціоналізму з метою знаходження нових підходів виходу з цієї ситуації. Процес становлення національної конституційної системи базується на пристосування радянської правової системи і системи державного управління до нових реалій. Такий підхід призвів до системної кризи, падіння показників економічного розвитку, зuboжіння населення, появи багатьох правових невизначеностей та політико-правового хаосу.

З метою знаходження шляхів подолання цих негативних явищ, доцільно звернутися до історії конституціоналізму та дослідити різні моделі конституційного регулювання. З цієї точки зору, необхідно розглянути положення польської Конституції 1952 р. та провести її порівняльний аналіз з Конституцією СРСР 1936 р., що дозволить виявити, як позитивний, так і негативний

досвід конституційного регулювання. При проведенні такого дослідження доцільно використати метод кількісних показників, який дозволить провести компаративний аналіз двох основних законів та перейти від описових до їх кількісних характеристик.

Аналіз публікацій показує, що загальні питання конституціоналізму розглядалися в роботах М.П. Орзика, А.Р. Крусяна, О.В. Скрипника, В.Ф. Погорілко, О.В. Совгіря, Н.К. Шаптала. Конституції 1936 р. присвячувались роботи Ю.С. Кукушкіна, О.И. Чістякова, Ю. М. Жукова, С. Хромова, Ш. Фитцпатрик, П. Соломона, О.Д. Максимової, а Конституції Польщі роботи Б.Й. Тищика, Є.С. Ковальського, М.В. Кравчука, Й. Маршалік-Кави, І.С. Міллера, К. Персака, Б.Й. Тищика, І.А. Хренова, А. Шуманяка, Г. Яблонського. Незважаючи на наявність цих робіт, компаративний аналіз положень Конституції СРСР 1936 р. та Конституції ПНР 1952 р. не проводився, тому дане питання потребує свого більш детального розгляду.

Метою роботи є проведення порівняльного аналізу змісту, основних положень та кількісних показників Конституції СРСР 1936 р. та Конституції ПНР 1952 р.

Викладення матеріалу дослідження необхідно розпочати з розгляду соціально-політичних умов, в яких проводилася підготовка конституційних актів.

I. СРСР. За даними О.Д. Максимової, на початку 1934 р. Й.В. Сталін приступив до роботи над підготовкою проекту нової конституції і його помічник Чечулін звернувся до Особливого сектору ЦК ВКП(б) з проханням прислати Конституцію СРСР 1924 р. та інші необхідні матеріали [1, с. 47]. На підставі вказівки вождя 7 лютого 1934 року було створено Конституційну комісію, яка складалася з 12 підкомісій. Керівниками комісії стали: редакційною та загальною – Й.В. Сталін; економічною – В.М. Молотов; фінансовою – Влас Чубарь (розстріляний у 1938 р.); правової – М.І. Бухарін (розстріляний у 1938 р.); виборчої системи – Карл Радек (розстріляний у 1938 р.); судової – А.А. Вишинський (Генеральний Прокурор СРСР, ініціатор масових розстрілів 1937-1938 рр.); центральних і місцевих органів влади – І.О. Акулов (розстріляний у 1937 р.); народної освіти – А.А. Жданов (був отруєний у 1948 р.); праці – Л.М. Каганович; оборони – К.Є. Ворошилов; іноземних справ – М.М. Литвинов.

Комісія створювалася на основі рішення ЦК ВКП (б) про підготовку нової конституції СРСР з урахуванням глибоких змін, що відбулися в країні за останні роки. До їх числа відносилися: зміни соціального складу населення, ліквідація приватного сектора в промисловості і сільському господарстві, а також в сфері національно-державного будівництва. Як вказує Б.В. Кабанов, Й.В. Сталін запропонував поділити існуючу та закріплену основним законом єдину конструкцію на дві самостійні гілки – законодавчу та виконавчу [2, с. 118]. Влітку 1936 р. в радянських газетах було опубліковано для всенародного обговорення проект нової Конституції СРСР, а 5 грудня 1936 р. VIII Надзвичайний 3-їзд Рад прийняв новий Основний закон держави.

II. ПНР. Суспільно-політична ситуація у Польщі характеризувалася тією обставиною, що після звільнення території країни на ній залишилися радянські війська, які стали важливим фактором впливу на її політику. Московський уряд намагався за допомогою польських комуністів створити нову державу, яка знаходилася в сфері його політичного впливу. Така політика привела до зростання залежності органів державної влади Польщі від Радянського Союзу, яка була виражена у тому, що основні рішення з усіх питань приймалися у Москві. Одночасно з цим, в Польщі запроваджувалася радянська модель соціально-економічної системи, яка базувалася на неефективній плановій економіці.

У лютому 1949 р. Секретаріат Польської об'єднаної робітничої партії (ПОРТ) створив комітет для підготовки проекту нової Конституції під керівництвом міністра юстиції, члена Політбюро ЦК ПОРТ Г. Світковського.

В результаті роботи, що тривала до березня 1951 р., був підготовлений проект конституції, автором якого був проф. Стефан Розмарин, завідувач кафедри державного права Варшавського університету. У травні 1951 р. Сейм прийняв закон про порядок підготовки і прийняття Конституції Народної Польщі, а у середині вересня відбулося перше засідання Конституційного комітету. У січні 1952 р. був опублікований «проект Конституції Польської Народної Республіки», який підлягав всенародному обговоренню. Текст проекту Конституції був попередньо поданий на схвалення Й.В. Сталіну, який особисто вніс до нього близько 50 різних поправок. На засіданні Сейму 18 липня 1952 р. Голова конституційної комісії Болеслав Берут ознайомив з роботою по підготовці основного закону та проінформував депутатів Сейму, що близько 11 мільйонів громадян прийняли участь в обговоренні нової Конституції. Після цього текст документу був затверджений рішенням Сейму та почав діяти з 2 липня 1952 р.

З метою проведення порівняльного аналізу представляє інтерес розглянути внутрішні та зовнішні причини прийняття двох конституційних актів.

До числа внутрішніх причин відносяться:

1. Необхідність закріплення в Конституції соціалістичної власності у вигляді державних підприємств та господарських кооперативів. Такий процес був повністю реалізований у Радянському Союзі шляхом ліквідації приватних підприємств та проведення політики індустріалізації, яка відбувалася за жорстким планом, часто нереальним і необґрунтованим. Радянська індустріалізація здійснювалася за рахунок власних джерел фінансування. Пошук цих джерел – одне з головних завдань політики й предмет внутріпартійної боротьби. Форсована індустріалізація прискорила згортання НЕПу, спричинила зміну форм керівництва народним господарством. Поступово безпосередніх виробників позбавили прав власності, зокрема права володіти та розпоряджатися своїми засобами виробництва. Власність з колективної, приватної перетворилася на відомчу і бюрократичну.

Аналогічним чином у Польщі почався процес індустріалізації промисловості і колективізації сільського господарства. Такий підхід ґрунтувався на поглядах радянських теоретиків соціалізму, які вважали, що планово розбудована промисловість і підконтрольне сільське господарство забезпечать значне зростання продуктивних сил країни та реалізацію комуністичних ідей. Одночасно з цим, така система не могла запропонувати реальних стимулів для продуктивної праці в галузях господарства, які замінялись обіцянками «кращого життя» в майбутньому, а державне регулювання усіх виробничих процесів не залишало місця для будь-яких ініціатив. На додаток до цього, політичне втручання в господарські справи, що обумовлювалося змінюючими політичними пріоритетів, створювало додаткові труднощі в розвитку економіки. У 1952-1953 рр. показники розвитку важкої промисловості підвищувалися в декілька разів та передбачали розбудову металургії, машинобудування, що працювали на оборону. Зосередження уваги на важкій промисловості не залишало коштів на споживання населення і сільське господарство.

2. Зміна в суспільстві: експлуатаційні класи зникли, суспільство стало однорідним та складалося з робітничого класу, колгоспного селянства та трудової інтелігенції. Такий процес в СРСР проводився методами масового знищення представників дворянства, підприємців, кулаків, священників, офіцерів. У Польщі такий процес проходив за іншим сценарієм, т.я. після проведення націоналізації у представників правлячого класу була відібрана їх власність, але у більшості випадків цей клас не був повністю знищений. В результаті проведення часткової колективізації з'явилися колгоспи, але селянству вдалося відстояти свої права на введення одноосібного господарства.

3. Реформа державного управління економікою, яка базувалася на введенні планової системи та командно-адміністративних методах управління. В СРСР командно-адміністративна система це спосіб організації суспільних відносин, для якого характерні: суворий централізм господарського життя на базі державної власності; використання позаекономічних, ідеологічних методів управління; панування партійно-державної бюрократії за відсутності реальної свободи і справжньої демократії.

Як вказує А. Шуманяк, в умовах Польщі радянська модель базувалася на прийнятті у 1950 р. шестирічного плану індустріалізації в країні, зменшуючи тим самим фінансування сільського господарства та легкої промисловості, через розвиток головним чином важкої промисловості, оборони, інженерії, енергетики [3, с. 35]. У цей період також розпочалася колективізація сільського господарства, постійне соціальне перевлаштування країни (міграція населення, урбанізація).

4. Зміни політичної системи, які знайшли вираз у тому, що партійний апарат взяв на себе керівництво діяльністю органів державної влади всіх рівнів. З метою закріплення такого стану речей до змісту Конституції СРСР увійшла

ст. 126, згідно з якою в партію вступали найбільш свідомі робітники, колгоспники і представники інтелігенції, але реальність була іншою.

5. У зв'язку з перемогою соціалізму зникла необхідність обґрунтування диктатури пролетаріату. В СРСР в наслідок репресій та знищення експлуататорських класів перестали існувати класові протиріччя та влада перейшла до партійно-державного апарату. У Польщі почався аналогічний процес шляхом створення партійних комітетів на місцях, які підпорядковувалися воєводським осередкам, а ті – центральному комітету ПОРП.

Зовнішні причини:

1. Комуністичні ідеологи добре розуміли необхідність діалогу та співпраці з західними країнами, для чого була потрібна зміна зовнішнього уявлення про країну. Так, Конституція СРСР 1936 р. повинна була слугувати доказом того, що Радянський Союз являє собою демократичну державу, в якій дотримуються права свободи та людини. Аналогічним чином, польська Конституція 1952 р. повинна була показати США та іншим країнам, що в Польщі існують всі ознаки демократичної держави. Така політика, згідно точки зору комуністичної верхівки, повинна була протидіяти еміграційному уряду, який був офіційно визнаний Іспанією, Ірландією, Ватиканом та іншими країнами, а також мав неофіційні контакти з більшістю західних країн. Еміграційний уряд створив польську редакцію радіо «Вільна Європа», яка розпочала з травня 1952 р. регулярні передачі на країну, а також літературний інститут у Парижі, який видавав часопис «Культура», у США польський науковий інститут ім. Юзефа Пілсудського.

2. Вступ до міжнародних організацій. Так, у 1934 р. СРСР був прийнятий до Ліги Націй, тому прийняття Конституції повинно було підтверджувати статус демократичної країни. В свою чергу, Польща у 1952 р. була прийнята до ООН, а більшість країн, які входили до цієї організації мали конституційні акти.

Проведення компаративного аналізу текстів конституцій необхідно розпочати з розгляду кількісних показників двох актів. Так, Конституція 1936 р. складається з 13 розділів, 146 ст. та 43816 знаків. В свою чергу Конституція ПНР 1952 р. містить 11 розділів, 106 ст. та загальну кількість знаків – 36852. Таким чином, кількість статей

в радянській Конституції перевищує польську Конституцію на 40 ст., а кількість знаків в Конституції СРСР 1936 р. на 6964 зн. чи 15,9 % більше ніж обсяг Конституції ПНР 1952 р. (табл. 1).

Представляє значний науковий інтерес проведення компаративного аналізу внутрішньої побудови двох основних законів. Обидва конституційних акта поділялися на розділи, статті, частини та пункти. Розгляд побудови двох актів показує, що обидва документа розпочиналися з розділів, присвячених політичному, державному та суспільно-економічному устрою країн. Другий блок розділів був присвячений статусу вищих органів державної влади, при цьому особливістю радянської Конституції була наявність окремої глави, в якій регламентувалися повноваження вищих органів державної влади союзних республік. Характерною рисою польської Конституції було включення окремого розділу 4, в якому розглядалися повноваження Конституційного трибуналу, Державного трибуналу, Верховної палати контролю.

Третій блок включав в себе статус органів управління та державних адміністрацій – глава V в Конституції СРСР та розділ 5 в Конституції Польщі присвячувалися правовим засадам діяльності органів державної влади. При чому, до радянської Конституції входила глава VI, в якій регламентувалося діяльність органів державного управління союзних республік.

До змісту обох Конституцій входили питання діяльності місцевих органів державної влади, які регламентувалися у главі VIII Конституції СРСР та розділі 6 Конституції ПНР. Аналогічним чином, глава IX Конституції СРСР та розділ 7 польської Конституції присвячувалися питанням суду та прокуратури.

Глава X радянської Конституції та розділ 8 польської Конституції розглядали основні права та обов'язки громадян. Наступні три глави у Конституції СРСР – XI, XII, XIII та розділи 9, 10, 11 польської Конституції практично повністю співпадали між собою та присвячувалися питанням виборчого права, гербу, прапора, столиці, а також порядку внесення змін до Конституції. Таким чином, можна зробити висновок, що схеми побудови двох Конституцій співпадали між собою при наявності незначних розбіжностей.

Таблиця 1

Кількісні показники Конституції СРСР 1936 р. та Конституції ПНР 1952 р.

Конституція СРСР 1936 р.			Конституція ПНР 1952 р.		
Глава	Σ по главам	%	Розділ	Σ по розділам	%
Глава I	3461	7,9	Розділ 1	4364	11,84
Глава II	6090	13,9	Розділ 2	4200	11,1
Глава III	7030	16,0	Розділ 3	5092	13,82
Глава IV	1743	4,0	Розділ 4	2946	7,99
Глава V	7403	16,9	Розділ 5	2530	6,87
Глава VI	2555	5,8	Розділ 6	3599	9,77
Глава VII	824	1,9	Розділ 7	2493	6,8
Глава VIII	1928	4,5	Розділ 8	9877	26,8
Глава IX	3165	7,2	Розділ 9	1065	2,89
Глава X	6170	14,0	Розділ 10	466	1,26
Глава XI	2571	5,9	Розділ 11	220	0,6
Глава XII	717	1,6			
Глава XIII	159	0,4			
Σ загальна	43816	100%	Σ загальна	36852	100%

За допомогою методу кількісних показників були отримані наступні результати (табл. 1). Так, в Конституції 1936 р. найбільша кількість знаків припадає на главу V «Органи державного управління Союзу Радянських Соціалістичних Республік» – 7403, чи 16,9% від загальної кількості матеріалу. В польській Конституції розділ 8 «Основні права та обов'язки громадян» – 9877 зн. чи 26,8% від загальної кількості матеріалу. На другому місці у Конституції 1936 р. знаходиться глава III «Вищі органи державної влади Союзу Радянських Соціалістичних Республік» – 7030 зн. чи 16,0% від загальної кількості матеріалу, а в польській Конституції розділ 3 «Вищі органи державної влади» – 5092 зн. чи 13,8% від загальної кількості матеріалу. На третьому місці у Конституції 1936 р. глава X «Основні права та обов'язки громадян» – 6070 зн. чи 14% від загальної кількості матеріалу, у Конституції ПНР – розділ 1 «Політичний устрій» – 4364 зн. чи 11,8% від загальної кількості матеріалу (рис. 1).

Розгляд розподілення текстового матеріалу показує, що обидва основних закони характеризувались значною нерівномірністю викладення матеріалу, про що свідчить високе значення коефіцієнтів варіації $C_v = 1,06$ Конституції СРСР 1936 р. та $C_v = 0,7$ Конституції ПНР 1952 р.

Загальною рисою двох основних законів є факт того, що основна кількість знаків приходить на питання основних прав та обов'язків громадян, вищих органів державної влади та політичному устрою.

При розгляді юридичної техніки необхідно використовувати шість вимог до змісту законодавчого акту: 1) закон має бути впевненим та ясним; 2) закон має бути точним; 3) закон має бути простим і придатним для застосування, а також мати практичне значення; 4) закон має бути справедливим; 5) закон має бути доступним; 6) закон має бути придатним для читання.

1) *Закон має бути впевненим та ясним.* Обидва основних закони відповідають цим вимогам, з причини того, що в них чітко викладені питання державного устрою, діяльності органів виконавчої влади, основні права та обов'язки громадян, а також виборча система.

2) *Закон має бути точним.* Розгляд змісту двох основних законів показує відповідність даній вимозі, з причини того, що в них чітко визначені завдання органів законодавчої та виконавчої влади, суду та прокуратури.

3) *Закон має бути простим і придатним для застосування, а також мати практичне значення.* Обидва акти

відповідають цій вимозі, з причини простоти зафіксованих в них положень, які в усіх випадках придатні для застосування.

4) *Закон має бути справедливим.* Дані законодавчі акти містили в собі подвійні стандарти, тому, з точки зору тодішнього комуністичного керівництва, в них регламентувалась необхідність захисту прав та свобод трудящих, наданням жінкам права брати участь у виборах, заборона расової, релігійної та будь-якої дискримінації.

5) *Закон має бути доступним.* Дана вимога була реалізована шляхом того, що радянська Конституція була опублікована в центральних газетах «Правда», «Известия» та інших виданнях, а Конституція Польщі в газеті «Трибуна народу» та матеріалах сеймових постанов. Текст основних законів був доступним для розуміння, з причини викладення офіційною державною мовою, що давало змогу населенню у разі потреби ознайомитись з їх змістом.

6) *Закон має бути придатним для читання.* Дана вимога знайшла відображення у змісті основних законів на підставі того, що обидва акти були написані простими реченнями, простою мовою без використання іншомовних слів, спеціальних термінів. Тобто кожна людина, мала можливість без зайвих проблем ознайомитись зі змістом акту та зрозуміти дані положення.

При розгляді змісту двох основних законів необхідно вказати, що вони передбачали створення парламентської республіки, в якій вищою законодавчою владою була Верховна Рада СРСР, а Польщі – Сейм. При чому, в радянській Конституції Верховна Рада складалася з Ради Союзу і Ради національностей, що було потрібно для врахування інтересів союзних республік. Передбачалося рівність палат Верховної Ради та її право створювати слідчі, ревізійні комісії, закріплювалися відповідальність депутатів перед виборцями і право відкликання депутатів, які не виправдали довіру. В змісті Конституції був навіть ретельно прописаний механізм вирішення гіпотетичного конфлікту між палатами, при чому союзні республіки мали право на вихід з СРСР (ст. 17), та встановлювати відносини з іноземними державами і навіть формувати власні військові частини (ст. 18а і 18б). Як вказує Ю.С. Кукушкін, радянські можновладці використовували парламентаризм та буржуазну демократію для реалізації своїх планів проведення конституційної реформи в СРСР [4, с. 115].

Спільною рисою обох основних законів була та обставина, що парламент обирає згідно Конституції СРСР

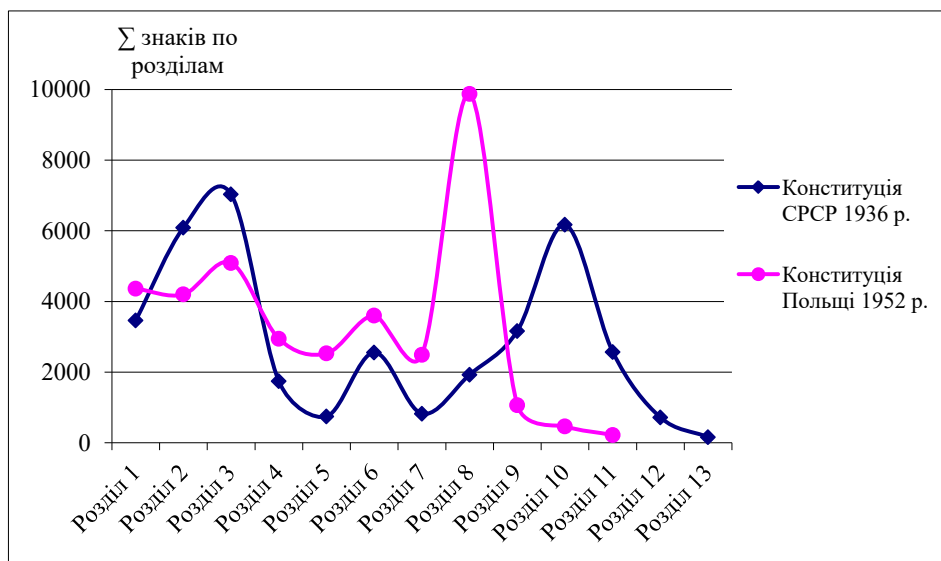

Рис. 1. Залежність між кількістю знаків від розділів (глав) Конституції СРСР 1936 р. та Конституції ПНР 1952 р.

Президію Верховної Ради, на яку покладаються його функції між сесіями, який мав право видавати законодавчі акти та здійснювати достатньо широко коло повноважень. Аналогічним чином, польська Конституція, згідно ст. 24 передбачала обрання Сеймом членів Державної Ради у складі голови, чотирьох заступників, секретаря та 9 членів. Цей орган державної влади мав право призначення виборів до Сейму, скликання засідань Сейму, видання указів, які мали силу законів, призначення та звільнення від посади представників ПНР в інших країнах, ратифікації міжнародних угод, видачу орденів, нагород та почесних звань.

Дослідження змісту цих положень показує, що обидві конституції не враховували принцип Монтеस्क'є, стосовно розподілення влади на законодавчу, виконавчу та судову. Доказом цієї обставини є факт того, що на практиці основна влада належала у СРСР – Президії Верховної ради, а в Польщі – Державній Раді, які мала значний обсяг повноважень. Згідно Конституції, в СРСР Рада Народних Комісарів, а у Польщі Рада Міністрів, були вищим виконавчим розпорядчим органом виконавчої влади, які несли відповідальність перед Верховною Радою СРСР, Сеймом Польщі, а між його засіданнями перед Президією Верховної Ради СРСР та перед Державною Радою ПНР. Таким чином, були розмиті відмінності між законодавчою та виконавчою владою, які фактично підпорядковувалися комуністичній верхівці, так як Голова Верховної Ради СРСР та Голова Державної Ради ПНР були членами Політбюро відповідно ВКП(б) та ПОРП.

Обидва законодавчих акта регламентували незалежність правосуддя, порядок обрання судів, при чому в обох Конституціях вказувалося, що суди охороняють систему органів влади, верховенство закону, державу власність та права громадян. Цілком зрозуміло, що ці норми мали декларативний характер, що доводиться масовими репресіями 1937-1938 рр. у СРСР, коли була проведена «чистка» державних органів влади та керівного складу радянської армії, в результаті якої були безпідставно звільнені з посади, розстріляні та засуджені на довгі терміни покарань десятки тисяч осіб. Тому, при цьому на думку О.О. Шершневої, радянська Конституція формально була однією з самих демократичних але її зміст був протилежним тій політиці, яку проводила комуністична верхівка [5, с. 12].

В обох законодавчих актах значна увага була приділена правам та обов'язками громадян. Формально обидві Конституції гарантували їм права в усіх сферах державного, політичного, економічного та соціального життя незалежно від національності, раси та релігії. На додаток до цього, обидва закони встановлювали свободу совісті та релігії, свободу слова, об'єднання та зборів, право на працю, дозвілля, освіту та рівності жінок. В реальному житті ці положення ніколи не виконувалися, з причини того, що всі положення Конституцій були позбавлені гарантій, а їх зміст реалізовувався у вигляді дотримання соціалістичної дисципліни та праці, виконання та перевиконання планів, які були поставлені органами державної

влади. Як вказує К. Персак, у Польщі у 1953 р. уряд вдався до різкого підвищення цін на товари до 36 %, підвищення виробничих планів, що призводило до масових страйків та заворушень, які придушувалися жорстоким чином Службою Безпеки, міліцією та армією [6, с. 200].

Обидва основних закони в радянському – ст. 130, в польському – ст. 77 зобов'язували кожного громадянина зберегти та зміцнювати соціалістичну власність та вказувалося, що особи, які роблять замах на неї повинні бути покарані як вороги народу. При чому, в реальній дійсності, у СРСР і у Польщі з'явилася нова верста комуністичних функціонерів, які мали численні привілеї у вигляді отримання додаткової заробітної пати, продовольчого забезпечення та інших благ у порівнянні з основною масою трудящих.

При проведенні компаративного аналізу особливий інтерес представляє регламентація виборчої системи, так як обидва законодавчих акта регламентували вільні вибори, які є загальними, в яких могли прийняти участь всі громадяни, які досягли 18 років, незалежно від статі, національності, раси, релігії, освіти, віросповідання та соціального походження. В обох конституціях вказувалося, що жінки користуються правом обирати та бути обраними на рівні з чоловіками.

Дані положення також мали декларативний характер, з причини того, що в обох країнах могли прийняти участь у виборах тільки ті громадяни, які були висунуті трудовими колективами, громадськими організаціями, професійними спілками, кооперативами за вказівками представників партійних органів.

Підводячи підсумки даного дослідження необхідно вказати:

1. Зміст польської Конституції практично повністю копіював положення сталінської Конституції 1936 р. Ця обставина доводиться однаковим порядком розташування розділів, схемою їх побудовою, співпадінням змісту обох актів.

2. Обидві конституції повинні були затвердити панування комуністичної партії в країнах, надання їй особливого статусу та можливості керувати усіма сферами суспільно-політичного життя країн.

3. Проведення порівняння кількісних характеристик двох актів показало, що кількість знаків в Конституції СРСР перевищує на 15,9% аналогічний показник Конституції ПНР. При чому в обох Конституціях найбільша увага була приділена питанням основних прав та обов'язків громадян, вищим органам державної влади та політичному устрою.

4. Обидві конституції ґрунтувалися на подвійних стандартах, у вигляді декларативного, який закріплював права, свободи та інші демократичні засади функціонування суспільства та реального, в рамках якого проходив процес формування партійної номенклатури, проводилися порушення прав та свобод людей у вигляді арештів, заборон та обмеження діяльності будь-яких партій, окрім комуністичної, релігійних та громадських організацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Максимова О. Д. Разработка и всенародное обсуждение проекта Конституции СССР 1936 года. *Проблемы в российском законодательстве*. 2014. № 3. С. 46-51.
2. Кабанов В.В. Из истории создания Конституции СССР 1936 года. *История СССР*. 1976. № 6. С. 118.
3. Adam Szymaniak. Prawa obywatelskie w Konstytucjach z 1952 r. i 1997 r. analiza porownawcza. *Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*. Rok LXIII. 2001. Zeszyt 3. S. 31-48.
4. Кукушкин Ю.С., Чистяков О.И. Очерк истории Советской Конституции. 2-е изд., доп. М.: Политиздат, 1987. 367 с.
5. Шершнева Е.А. Создание Конституции СССР 1936 год : автореф. дис. канд. юрид. наук. М., 2011. 23 с.
6. Krzysztof Persak. Troskliwy opiekun i swiatly doradca Polski Ludowej – poprawki Jozefa Stalina do Konstytucji PRL z 22 lipca 1952 roku. *PRL. Trwanie i zmiana* / red. Dariusz Stola, Marcin Zaremba. Warszawa, 2003. S. 187-209.